
Anotace

Pavel Blažek (Hrsg.): Durandi de Sancto Porciano „Scriptum super IV libros Sententiarum. Distinctiones 26–42 libri Quarti“

Leuven – Paris – Bristol, CT, Peeters 2021. 263 s.

Durandus ze Saint-Pourçain neboli Durandus de Sancto Porciano byl jedním z nejvýznamnějších autorů scholastiky přelomu 13. a 14. století. Byl dominikán, ale ve svém myšlení nesledoval linii nejslavnějšího řádového spolubratra, Tomáše Akvinského, jako řada jeho kolegů, což vedlo k celé řadě sporů. Ty se ale nijak neprojevily na jeho osobní kariéře, takže se později stal i biskupem a významným paapežským diplomatem. Jeho dílo bylo velmi dobře známo a často citováno autory Druhé scholastiky a univerzita v Salamance v 16. století dokonce zřídila učitelské místo nesoucí jeho jméno (*Cátedra Durandi*). Nejvýznamnějším Durandovým dílem je jeho komentář k *Sentencím* Petra Lombardského, který známe ve třech edicích: první (A) z raného období Durandových přednášek, druhé (B) z období kontroverzí a třetí (C) z doby, kdy byl na vrcholu své akademické a církevní kariéry.

Edici Durandových distinkcí z komentáře ke 4. knize *Sentencí*, zaměřených na otázku manželství, připravil pracovník Filosofického ústavu AV ČR Pavel Blažek, který se problematice manželství ve středověku dlouhodobě systematicky věnuje. Edice vychází z prvních dvou verzí Durandova komentáře (A a B). Je zpracována na vysoké úrovni, typické pro autora i ediční řadu, ve které vyšla. Obsahuje distinkce 26–42, které jsou věnovány nejrůznějším otázkám dané problematiky. Jsou to problémy nejrůznějšího typu: přirozenoprávní, kanonickoprávní a teologické, a nejde je jednoduše seřadit do nějakého systému. Z toho mimo jiné plyne, že je daná edice významným zdrojem informací jak pro historika, tak pro filosofa, teologa nebo právníka.

Všechny tyto obory se v tematice manželství samozřejmě prolínají, nicméně všimněme si aspoň několika příkladů zajímavých otázek Durandova komentáře, kde se tyto souvislosti nějak potkávají. Příkladem může být hodnocení smilstva neboli mimomanželské sexuální aktivity (33, 2). Durandus ji samozřejmě pokládá za smrtelný hřích a uvádí pro to důvody z přirozeného, božského i pozitivního práva. Podobně jasnou odpověď najdeme i u otázky o svátostné povaze manželství (26, 2). Řazení manželství mezi svátosti nebylo ve středověké teologii vážnějším způsobem zpochybňováno. Durandus však rozlišuje svátost jako znamení něčeho posvátného a svátost jako zdroj svatosti. V prvním smyslu manželství svátostí je, zatímco ve druhém spíše není. S tím souvisí také otázka, zda má panenství přednost před manželstvím (33, 4). Opět není překvapivé, že na ni Durandus odpovídá

kladně, ale za zmínku stojí jeho zdůvodnění. Panenství má podle něj přednost pouze jako lék, ne samo o sobě. Kdyby člověk nebyl hříšný a nedal se věcmi tělesnými odvádět od Boha, nemělo by smysl mluvit o přednosti panenství před manželstvím. Toto rozlišování různých okolností a úhlů pohledu je pro scholastiky dosti typické.

Podíváme-li se na právně zajímavé otázky, které jsou jistě čtenářsky zajímavé, může to být problém bigamie, konkrétně otázka po možnosti dispenzovat bigamií, tedy udělit v jejím zákazu právní výjimku (27, 4). Durandus rozlišuje šest různých typů bigamie, podle toho, jestli je současná nebo postupná, a podle stavu jedné z manželek. Možnost dispensu uznává pouze v případech, které podléhají lidskému pozitivnímu právu. S tím souvisí o obecnější otázka po polygamii (33, 1), kde je třeba se vyrovnat se starozákonní praxí.

Samostatným problémem jsou překážky bránící uzavření manželství, které jsou rozptýlené v různých kvestích. Dnes bude působit kuriózně otázka o potřebě služebníka mít od pána dovolení k uzavření manželství (36, 2), ovšem historicky vzato šlo o věc zásadní důležitosti. Durandus odmítá nutnost takového dovolení, protože manželství je přirozenoprávní instituce a jako taková má před pozitivně právní institucí poddanství přednost. Služebník tedy může vstoupit do manželství i přes nesouhlas svého pána. Tak jako nemusí mít dovolení k tomu, aby jedl a pil, nemusí mít dovolení ani ke sňatku. Kromě otázek spojených s poddanstvím jsou zde zahrnuty i otázky dodnes aktuální a pro mnohé církevní představitele velmi obtížné, totiž řeholní sliby (38, 1–2) a svěcení (37, 1) coby překážka manželství.

Bylo by možné pokračovat dál, ale čtenář si na základě stručných příkladů uvedených výše může patrně udělat o obsahu distinkcí o manželství v Durandově komentáři dostatečný úsudek. Vzhledem k tomu, že je komentář psán velmi srozumitelnou latinou, může být zajímavý i pro vzdělance obeznámeného s latinou, který se na středověk nespécializuje a četba latinských textů pro něj není každodenní praxí. Specialista na středověk nebo na oblast manželství pak vydání jistě velmi uvítá nejen jako zajímavou četbu, ale především jako vysoce kvalitní kritickou edici, ze které se dá vycházet při další odborné práci.

Tomáš Machula

Teologická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice
Filosofický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., Praha
machula@tf.jcu.cz